

PAPER VELL, TINTA DIGITAL / JOAN ANTONI FERRAN

Mossèn Fenollar, un cas controvertit

Bernat Fenollar (Penàguila, Alcoià, c. 1438-València, 1516), és una figura discutida de la nostra literatura. Hi ha qui el considera poc més que un capellà panxacontent que matava les tardes fent poemets amb uns quants lletraferits, rics, cultes i desvagats com ell (Joan Fuster, per exemple). Per a altres, fou primera figura de la llengua en la seva època, encara que no arribi al nivell poètic d'un Ausiàs March. Poc partidari de la crítica del gust o de classe social (que en deien), a mi em sembla injusta la displiacència.

Al seu temps, Fenollar va aparèixer com a autor d'un manual lingüístic: *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*. El més probable, no obstant, és que només en fos coautor, en col·laboració amb d'altres, que també pretenien donar prestigi a la llengua catalana.

El prevere Fenollar era un dels quatre beneficiats domers de la Seu de València, capellans que tenien al seu càrrec la missa primera a la Seu, durant una setmana, per torn rotatori. Això els proporcionava un ingrés regular —el benefici (representat per la bossa, en el gravat). És evident, doncs, que les obligacions eclesiàstiques de mossèn Bernat no eren com per estressar a ningú: li deixaven força temps lliure.

Però la seva dèria per la llengua el va portar a participar copiosament —fins i tot a promoure, diria— en una forma literària força particular: la d'autoria col·lectiva. El trobarem en la producció de nombrosos diàlegs en vers, a l'estil de les «tensós» dels trobadors. La majoria, entre els membres de la seva tertúlia literària, però no tant sols: també tensonà amb Roís de Corella i amb Ausiàs March, amb els quals tingué amistat.

La seva participació en la confecció de les *Regles...* ha estat discutida; hi ha qui considera que és obra d'altres i que només hi va aparèixer com a autora fi de donar autoritat a les propostes. Possiblement es va tractar del fruit de la discussió entre diversos personatges de Barcelona i de València, vocacionals gramàtics —els podem anomenar legítimament així. L'autoria —la propietat intel·lectual de l'obra— els devia preocupar bastant menys que el prestigi de la llengua comuna.

No és gens estrany, avui, que la blaverada valenciana, enderiada en el secessionisme lingüístic, consideri l'obra apòcrifa, un invent modern ordit pel Satanàs catalanista. Absurda pretensió: si fos així, es produiria l'impossible que un cavaller valencià de la colla de mossèn Fenollar ja hauria profetitzat la falsificació amb uns segles d'anticipació. I, a més, per contribuir a l'engany i perjudicar la futura blaverada, s'hauria anticipat en diversos segles, escrivint *Brama de llauradors de l'Horta de València*, obra que es proposa legitimar la parla popular. A la dedicatòria de la *Brama...*, Gassull diu: «Contra lo venerable mossèn Bernat Fenollar, prevere, ordenada per lo magnífic mossèn Jaume Gassull, cavaller».

Fenollar fou també el mantenidor d'uns Jocs Florals que es van celebrar a València per glosar la Immaculada Concepció de Maria (que la Mare de Déu nasqué sense la taca del pecat original que tenen la resta dels mortals). Aquest és un dogma que no seria proclamat com a tal fins molt més tard, a mitjan segle XIX, pel papa Pius IX. El virrei de València, que era Mestre de l'Orde Militar de Muntesa i, pel què sembla, un capdavanter del moviment que es coneix com a immaculisme valencià, li encomanà convocar-los i redactar el veredict. Hi participaren un bon nombre d'escriptors, en diverses llengües. A més del català, s'hi presentaren obres en castellà i en toscà. El premi era una peça de vellut de seda negra (cal tenir present que la sederia valenciana era de primera, llavors); el jurat atorgà el premi a la Mare de Déu, com a inspiradora de tots els poemes presentats.

Entre les obres col·lectives en les quals participà Fenollar, n'hi ha una de curiosíssima: *Scachs d'Amor*. La va escriure conjuntament amb en Francí de Castellví, baró de Benimuslem i senyor de Mula, i en Narcís Vinyoles, jurista i nebot d'un altre domer de la Seu, company de Fenollar. Aquest diàleg en vers, a tres veus, on cadascú pren el nom d'un planeta (Mercuri, Mart i Venus respectivament), està considerat com la primera expressió escrita de les modernes normes del joc d'escacs.

Una altra obra, extensíssima, que porta per títol *El procés de les olives* és una discussió entre els poetes sobre si està bé que les noies joves tinguin marits vells o no. L'obra es publicà conjuntament amb una codolada de més de 15.000 versos, de Jaume Gassull, titulada *El sompni de Johan Johan*, en la qual els vells són demandats per les dones, per a què no pretenguin casar-se amb noies joves. La jutgessa és la deessa Venus, o sigui que ja poden imaginar qui va perdre. També se'n conserva, en prosa, la correspondència amb una dama, lletraferida com mossèn Bernat, anomenada Isabel Suaris, a la qual dedicà aquesta quarteta:

Lo suar guarex la febra,
vós, Suariç lo meu mal;
tot quant veig me par tenebra;
sola vós sou la que val.

Transcriu les dues primeres estrofes del *Procés...*, que són la demanda inicial de Fenollar i la primera resposta del notari Joan Moreno, un altre membre de la colla. Deixo a la perspicàcia del lector i de la lectriu —per ser políticament correctes— endevinar a què es refereixen les al·lusions a cargols i genives.

També transcriu una estrofa dels *Scachs...*, aquella on estableix que és obligatori jugar la peça tocada. Com és costum, l'edició sencera de l'obra de Fenollar es pot trobar al web de la Fundació Ars.

Diu que lo tocat se hàgia de jugar.

Mercuri (Fenollar)

La ley que deu primer esser admesa,
és, en tal joch, que la pessa toquada,
ab fermetat, sens debat ni contesa,
per cascú, cert, hàgia d'esser jugada.
Cau en raó: car pensa 'namorada,
havent elet, liberta ni sospesa
restar no deu, més del tot subjugada.
E per çò 's diu: «Ardiment y follia
en cascun fet, puys fet és, fet se sia!»

De *Scachs d'Amor*

Demana lo reverent mossén Fenollar al honrat y discret en Johan Moreno

De vós y de mi lo temps assegura
al home celós de mal sospitar:
car tot nostre fet està en parlar,
cercant lo descans d'enuig e tristura.
Perquè vull saber, menjant vós olives,
lo com de aquelles traheu lo pinyol,
ni com, de la closca, lo chich caragol;
que fer yo no ü puch sens dents ab genives.

Resposta de Joan Moreno

D'olives lo past, és fina pastura;
molt més que lo çucre se pot desijar;
yo no só en temps de renunciar,
car fort en mi sent rebrotar natura,
e tinch gran desig de dolçes olives
que, ab gran sabor, lança's lo pinyol,
menjant per lo gust d'un bell caragol
que tinch molt guardat per fregar genives.

De *El procés de les olives*

TIRA CÒMICA - JORDI CLAPÉS

